

De Midden-Paleolithische vindplaats Veldwezelt-Op de Schans (Limburg): een voorlopig rapport

Jeanne-Marie VROOMANS, Frans GULLENTOPS, Tim VANDERBEKEN,
Kim GROENENDIJK & Philip VAN PEER

Samenvatting

Na de vondst van een aantal afslagen en splinters werd er een opgraving uitgevoerd in een leemgroeve te Veldwezelt (gem. Lanaken), Limburg. Er werd een beperkte hoeveelheid lithisch materiaal gevonden, voornamelijk chips en afslagen. Een deel er van vertoont windlak maar een ander deel blijkt zeer vers te zijn. Het lijkt hier te gaan om een kortstondige occupatie tijdens het Midden Paleolithicum waarbij men debitage-activiteiten heeft uitgevoerd.

Sleutelwoorden: Midden Paleolithicum, lithische artefacten, Veldwezelt-Op de Schans, Eem.

Abstract

An excavation was organised after a few flint chips and flakes were found in a loam quarry at Veldwezelt (gem. Lanaken), Limburg. A small amount of lithic artifacts was found during this excavation, mainly chips and debitage flakes. A number of artifacts show a wind polish while others are extremely fresh. It seems that a brief period of debitage activities is represented at this Middle Palaeolithic site.

Keywords: Middle Palaeolithic, lithic artifacts, Veldwezelt-Op de Schans, Eem.

1. INLEIDING

Al een aantal jaren wordt de exploitatie van de leemgroeves in Limburg nauwlettend gevolgd. Eerder werd in de nabijheid van de hier gerapporteerde vindplaats de Midden Paleolithische site van Veldwezelt-Hezerwater opgegraven (Vanmontfort 1998; Bringmans 1999, 2000, 2001).

De site Veldwezelt-Op de Schans is gelegen in een nieuwe leemgroeve in het zuidoosten van de gemeente Lanaken, deelgemeente Veldwezelt (Fig. 1), Belgisch Limburg (50,8411N 5,6399 E)¹ die door Steenfabrieken Vandersanden N.V. wordt geëxploiteerd. Tijdens de opvolging van de exploitatie-activiteiten werden door één van ons (KG) een aantal verse artefacten aangetroffen die recentelijk uit hun oorspronkelijke context schenen geërodeerd te zijn. Na de vondst van ondermeer een kern en een tiental silex chips is er een opgraving uitgevoerd door de Eenheid Prehistorische Archeologie van de K.U. Leuven in samenwerking met de

intergemeentelijke archeologische dienst ZOLAD².

De opgraving bestrijkt een gebied van 150 m² en was gesitueerd in het zuidoosten van de huidige leemgroeve. In deze zone waren de exploitatieactiviteiten stopgezet, ongeveer op het contact tussen een lössafzetting en een onderliggende grijsbruine laag die pedogene kenmerken scheen te vertonen. In een oppervlakkige proefopgraving werden een aantal artefacten in deze 'bodem' gelokaliseerd. Met het vooruitzicht met een complexe stratigrafische situatie geconfronteerd te worden, werd er gekozen voor gridcellen van 2 x 2 m als opgravingseenheden. Aanvankelijk werd van deze grotere kwadraten slechts 1 m² uitgehaald om snel een overzicht te krijgen van de stratigrafie in dit deel van de groeve. Van alle artefacten werden de X-Y-Z coördinaten gemeten.

---

¹ Kaartblad 34 2 van de Belgische topografische kaart met schaal 1:25.000.

² De Zuid-Oost-Limburgse Archeologische Dienst, een initiatief van Bilzen, Riemst en Lanaken.

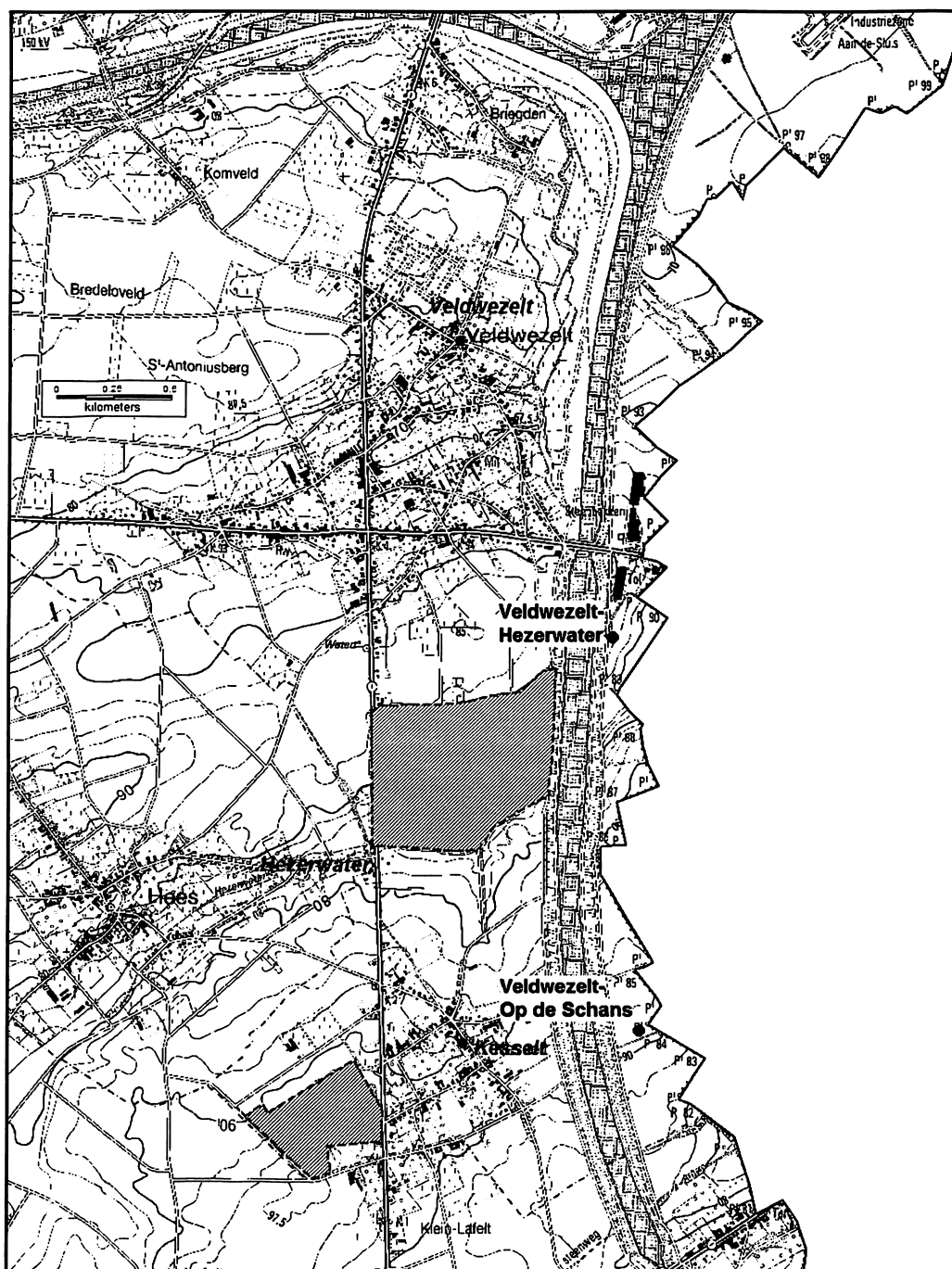

Fig. 1 — Lokalisatie van de site.

2. STRATIGRAFIE

Aan het eind van de huidige opgravingscampagne kan de stratigrafische situatie, geobserveerd in de opgegraven zone, als volgt worden omschreven (van onder naar boven):

- Onderaan een oudere leem die als gevolg van waterwerking in fijne laagjes is afgezet. De laagjes hebben afwisselend een donkere en lichte kleur wat er op wijst dat het kleigehalte varieert welk een gevolg is van de inwerking van (smelt-) water. De basis hiervan is niet bereikt tijdens de opgraving.

- Hierboven een oranje/rode kleiaanrijdingshorizont met sporen van oude wortelgaten (uitlogingsvlekken met ijzerranden daar rondom) en ijzervlekken. Op enkele plaatsen zijn krotovina's gevonden die wijzen op bioturbatie. Aanvankelijk werd er van uitgegaan dat het hier ging om de interglaciale Rocourt-bodem (Gullentops 1954). Het blijkt echter dat deze horizont zich niet conformeert aan de klassieke Rocourt-bodem en, bijgevolg, moet de mogelijkheid onder ogen worden gezien dat het hier om een andere bodem zou gaan. Een volledig bewaarde Rocourt-bodem, inclusief de uitgebleekte horizont en humus-horizont, kan wel worden geobserveerd in een profiel 60 m ten zuidoosten van het opgravingsterrein waar helaas geen opgraving mogelijk was.

- Op deze B-horizont ligt een colluvium (Meijs 2002). Het contact tussen beide verloopt zeer onregelmatig en er worden tongen geobserveerd die naar het noorden duiken. In het vlak toont zich dit als een afwisseling van vlekken colluvium waartussen op sommige plaatsen al de rode B-horizont naar boven komt.

Het colluvium heeft een hoog gehalte aan mangaankorrels die verspreid zijn doorheen de gehele horizont en niet mooi gealigneerd zijn, wat wijst op het enigszins bewegen van het colluvium. Enkel in dit colluvium zijn artefacten gevonden. Deze zijn bijzonder vers en versplinteringen die tijdens de debitage zijn ontstaan, zitten soms nog vast tegen de artefacten. Dit doet ten stelligste vermoeden dat het materiaal zich in primaire context bevindt en nauwelijks aan verplaatsing onderhevig is geweest.

Wel observeren we dat een aantal van de grotere artefacten vertikaal zijn komen te staan.

Dit is waarschijnlijk gebeurd onder invloed van posterieure vorstwerking. Anderzijds kan deze positie ook een gevolg zijn van het in het colluvium zakken van de artefacten die er bovenop waren achtergelaten door de prehistorische mens.

Wat deze verticale spreiding betreft, werden er zowel artefacten teruggevonden net onder het contact met de Haspengouw-löss als diep in het colluvium, net boven de getrunceerde paleosol. Hierbij moet erop gewezen worden dat de artefacten juist onder het contact met de Haspengouw-löss vaak artefacten zijn met windlak. De artefacten die dieper in het colluvium zijn teruggevonden zijn verse artefacten.

- Tenslotte ligt hier bovenop de gelaagde, gele en ontkalkte Haspengouw löss. Op het contact met het colluvium komt regelmatig een mangaanneerslag voor. Kleine grintjes komen voor, maar zijn bijzonder zeldzaam. Deze Weichsellöss is afgezet onder invloed van (smelt-)water, te zien aan de gelaagdheid. Wat opvalt, is dat de laagjes tegen het colluvium aanliggen en niet met de onregelmatige plooiën van het colluvium meegaan. Dit suggereert dat er cryoturbatie aan het werk is geweest voor de afzetting van deze löss.

In een profiel enkele meters ten westen van de opgravingszone is te zien dat deze löss slechts over een beperkte dikte is bewaard en dat op deze truncatie de Brabant-löss gelegen is met de typische humushoudende basis van de Kesselt-bodem. In deze zone is geen spoor meer van het colluvium en rust de dunne löss onder de Kesselt-bodem rechtstreeks op de oude löss aan de basis van het profiel.

Dit geeft aanleiding tot de veronderstelling dat het colluvium een geul heeft opgevuld.

In deze stratigrafische sekwentie kunnen we op zijn minst twee belangrijke erosiefasen observeren. De eerste truncateert de paleosol (s) en laat zich in het opgravingsareaal herkennen als een geul. De tweede toont zich in het contact tussen de basis van de Brabant-löss en de onderliggende Haspengouw-löss waarvan slechts een dunne lens is bewaard. Het is echter

niet onwaarschijnlijk dat een derde belangrijke discontinuïteit moet geplaatst worden op het contact tussen de Haspengouw-löss en het colluvium (in de geul) of de paleosol (buiten de geul). Deze erosie zou dan de paleosol buiten de geul gedeeltelijk hebben weggehaald.

Wat de chronostratigrafische positie van de occupatie betreft, is het duidelijk dat deze gelijktijdig is met de afzetting van het colluvium in de geul. Omdat er geen sporen van pedogenese zijn teruggevonden kunnen we stellen dat de erosie en de opvulling van de geul een relatief recent fenomeen is: ontstaan na de belangrijke interglaciale bodemvorming. Indien we de truncatie van de paleosol en de colluviatie als een zelfde fenomeen beschouwen, mogen we vooropstellen dat deze erosie tijdens MIS 4 heeft plaatsgevonden. De menselijke aanwezigheid kan dan in koele, vochtige condities in associatie met een geul in opvulling bijvoorbeeld aan het begin van OIS 3 geplaatst worden. Indien, anderzijds, de geulerosie en -opvulling anterior zijn aan een mogelijk erosief contact tussen de Haspengouw-löss en de onderliggende eenheden, kan de site ouder zijn, zeker indien de paleosol uit het Midden-Pleistoceen zou dateren.

Tijdens de opgraving is geen botanisch (houtschool) of fauna materiaal teruggevonden. Er zijn monsters genomen voor een OSL-datering van de verschillende stratigrafische

eenheden hierboven beschreven, dit wordt momenteel verwerkt en resultaten zullen op een later tijdstip gepubliceerd worden.

3. HET ARCHEOLOGISCH MATERIAAL

Er zijn 100 artefacten gevonden in de 56 m² van het terrein die zijn opgegraven. Het materiaal waaruit ze vervaardigd zijn, is veelal lokale silex en het gaat hierbij om de volgende soorten:

- Enerzijds gaat het om een lichtgrijze silex met lichtgrijze tot witte lijnen nabij de cortex, de artefacten uit dit materiaal zijn meestal zeer vers.
- Anderzijds gaat het om een donkergrijze silex met donkere insluitsels. De artefacten gemaakt uit deze laatstgenoemde vuursteen vertonen over het algemeen windlak.

Een uitzondering op bovenstaande soorten silex is een afslag uit beige gespikkelde silex, de enige op de site. Het grootste deel van de artefacten zijn chips (< 2cm; n=54) en afslagen (n=33; Tab. 1). De afslagen die windlak vertonen zijn vrij onregelmatige, kleine (max. 4 cm lang) stukken. Op een aantal ervan is nog cortex aanwezig en breuken waaronder Siretbreuken. De verse artefacten hebben over het algemeen een grotere lengte maar ook hier komen veel artefacten voor met allerlei soorten breuken (Fig. 2).

	Aantal vertikaal	Aantal horizontaal	Aantal schuin	Positie niet gekend	Totaal
Chips	26	14	4	9	53
Afslagen	15	6	7	1	29
Werktuigen	0	0	2	1	3
Fragment	1	1	0	0	2
Kern	0	1	0	0	1
Kling	0	0	1	0	1
Overig	4	2	0	2	8
Totaal	46	24	14	13	97

Tabelle 1 — Onderverdeling van de verschillende typen artefacten.

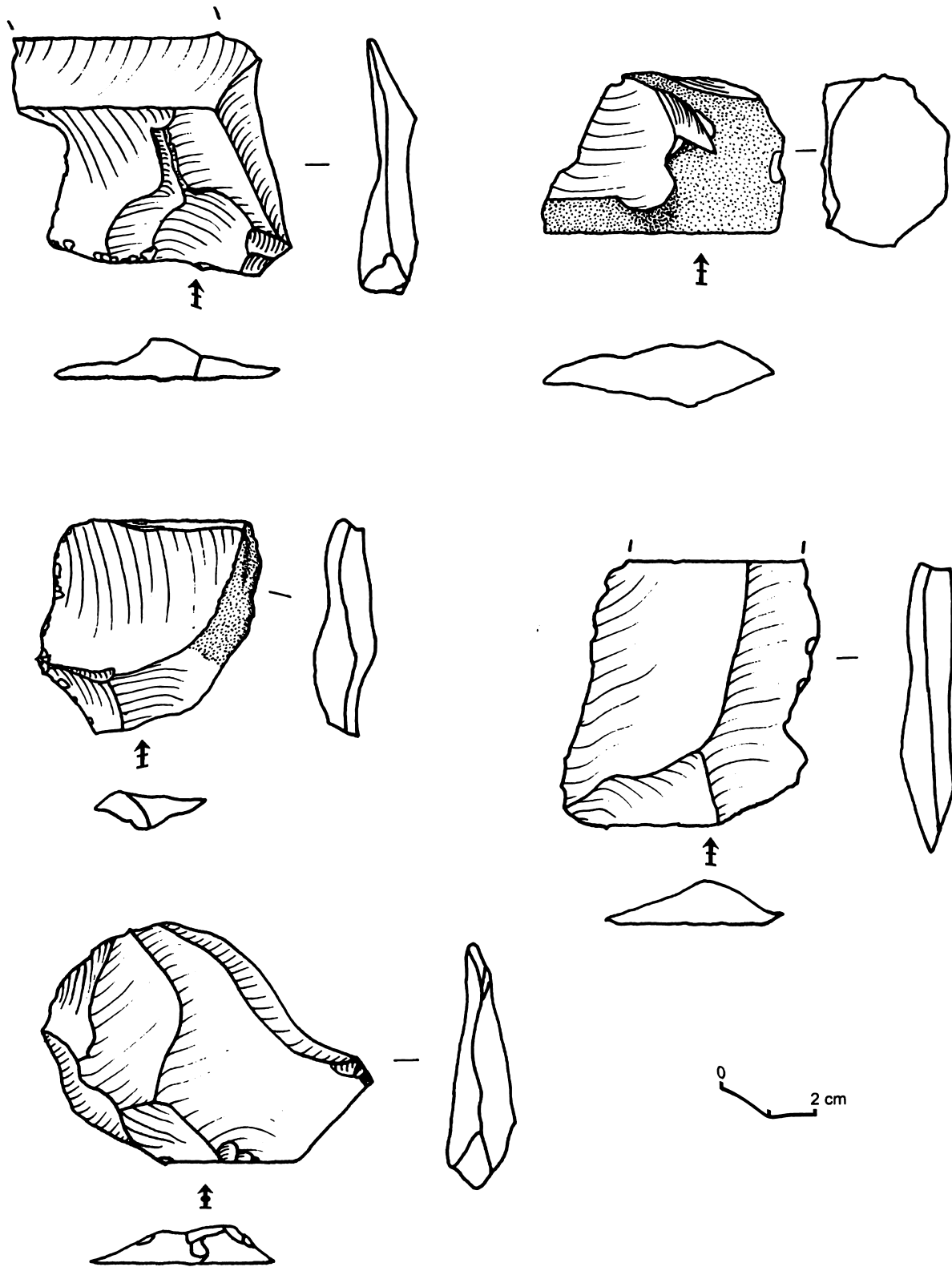

Fig. 2 — Afslagen.

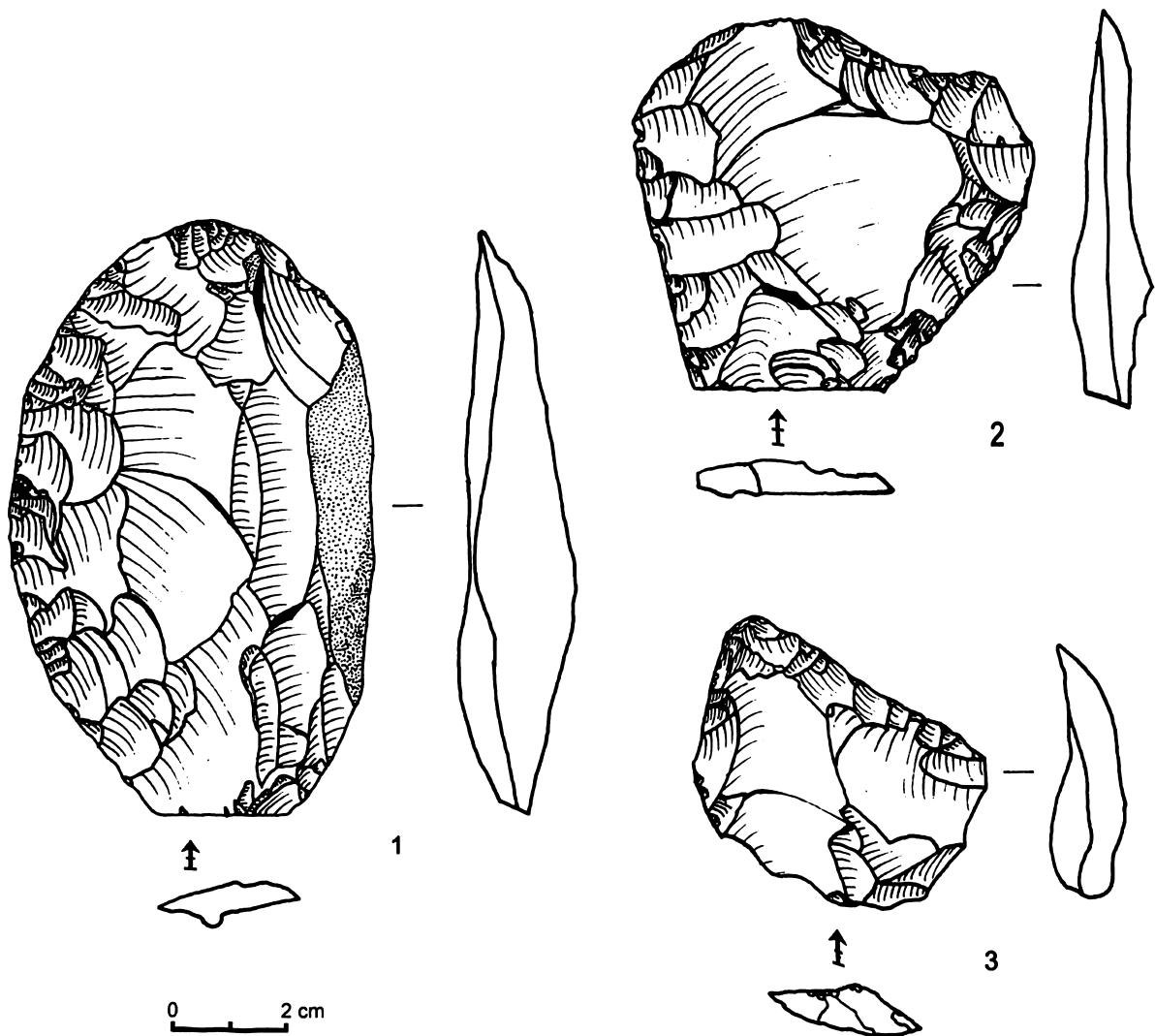

Fig. 3 — 1-2: Boordschrabbers, 3: Hoekschrabber.

Er zijn slechts 3 werktuigen gevonden (Fig. 3), waaronder twee grote boordschrabbers die vlak naast elkaar gevonden zijn in de top van het colluvium. Het derde werktuig is een hoekschrabber welke dieper in het colluvium is teruggevonden. Eén van de boordschrabbers vertoont enkel dorsaal een lichte windlak. Deze werd dan ook in de top van het colluvium teruggevonden. De andere twee werktuigen vertonen geen windlak. Er is slechts één -zeer onregelmatige- kern gevonden. Zoals eerder genoemd zijn er artefacten gevonden waar een splinter, afgehaakt tijdens de debitage (Fig 4), nog aanwezig is (n=2). Dit toont aan dat het materiaal niet ver verplaatst kan zijn en zich dus inder-

daad in *primaire* context bevindt. Een groot deel van het materiaal is zeer vers en meer dan de helft van het totale aantal artefacten is in schuine of verticale positie teruggevonden (zie Tab. 1). Al eerder werd gewezen op de verticale positie van sommige artefacten. Het feit dat de huidige exploitatie van de groeve plaatselijk tot in het colluvium was doorgegaan is een beperkende factor in de evaluatie van de verticale spreiding. Over de aard van de horizontale verspreiding der artefacten kan niet veel gezegd worden. Ze komen verspreid voor over het hele opgegraven terrein, in lage dichtheden, en nergens kunnen clusters onderscheiden worden (Fig. 5).

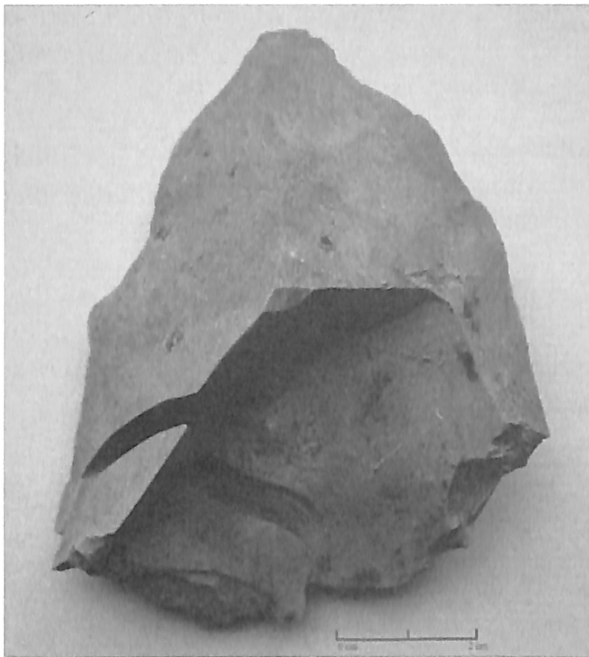

Fig. 4 — Afslag met splinter-veroorzaakt tijdens debitage- nog aanwezig.

Er is een poging gedaan om het materiaal te refitten maar totnogtoe heeft dit geen resultaat gehad. In de eerste plaats zijn er relatief weinig artefacten gevonden en ten tweede bestaan deze artefacten uit twee verschillende soorten vuursteen. Een aantal artefacten ziet er vanwege de tekening van de silex uit alsof ze van dezelfde knol komen maar helaas konden deze ook niet aaneen gepast worden.

4. CONCLUSIE

Het lijkt erop dat we in Veldwezelt-Op de Schans te maken hebben met een kortstondige occupatie waarbij een debitage-activiteit werd uitgevoerd aan het hoofd van een lokaal geultje, gesitueerd op een plateaurand die een zuidelijk gelegen vallei, parallel aan die van de Hezerwater, domineert. Zoals eerder vermeld werd voor deze laatste vallei onlangs een Midden-Paleolithische vindplaats gerapporteerd.

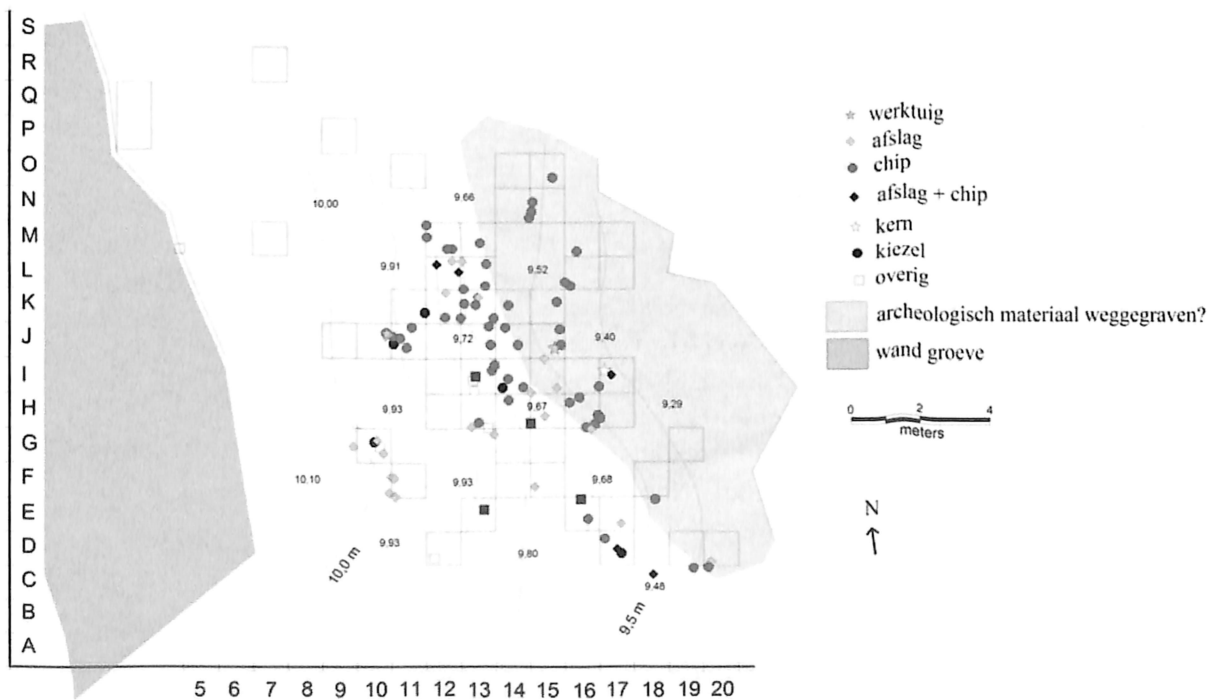

Fig. 5 — Horizontale verspreiding van de artefacten. De hoogtelijnen geven de situatie weer toen de opgraving werd begonnen.

Het is duidelijk dat in deze landschappelijke context nog meer Midden-Paleolithische vondsten kunnen worden verwacht en een nauwgezette opvolging van de exploitatieactiviteiten is dus hoogst noodzakelijk.

Dankbetuiging

Wij wensen Steenfabrieken Vandersanden N.V. en de gemeenten Riemst en Lanaken uitdrukkelijk te bedanken voor de bereidwillige medewerking en de financiële/logistieke steun die werd verleend. In het bijzonder vermelden we de inspanningen van Dhr. Ivo Thys, schepen van de gemeente Riemst. Dank tenslotte aan alle studenten en vrijwilligers die hebben geholpen tijdens deze campagne.

Referenties

- BRINGMANS P., 1999/2000. Preliminary Excavation Report on the Middle Palaeolithic Valley Settlement at Veldwezelt-Hezerwater (prov. of Limburg). *Archeologie in Vlaanderen*, 7: 9-30.
- BRINGMANS P., BUBEL S., GROENENDIJK A. J., MEIJS E. P. M., DE WARRIMONT J.-P., GULLENTOPS F. & VERMEERSCH, P. M. 2000. The Middle Palaeolithic Valley Settlements at Veldwezelt-Hezerwater Belgian Limburg: Excavation Campaign 2000. *Notae Praehistoricae*, 20: 7-19.
- BRINGMANS P., VERMEERSCH P. M., GROENENDIJK A. J., MEIJS E. P. M., DE WARRIMONT J.-P. & GULLENTOPS F., 2001. The Middle Palaeolithic Valley Settlements at Veldwezelt-Hezerwater (Limburg-Belgium): Excavation Campaign 2001. *Notae Praehistoricae*, 21: 7-17.
- BRINGMANS P., 2001. "The Veldwezelt-Hezerwater Project (Belgium)", *Prehistoria 2000. Journal of the International Union for Prehistoric and Protohistoric Sciences U.I.S.P.P.*, 1 (1): 180.
- GULLENTOPS F., 1954. Contributions à la chronologie du Pleistocène et des formes du relief en Belgique. *Mémoires de l'Institut Géologique de l'Université de Louvain*, 18. Leuven.
- MEIJS E., 2002. Löss stratigraphy in Dutch and Belgian Limburg. *Eiszeitalter und Gegenwart*, 51: 114-130.
- VANMONTFORT B., 1998. The Middle Paleolithic site of Veldwezelt Hezerwater, Belgian Limburg. *Notae Praehistoricae*, 18: 5-11.

Auteur's adres:

Jeanne-Marie VROOMANS
p/a Eenheid Prehistorische Archeologie,
K.U.Leuven
Geo-Instituut
Celestijnenlaan 200 E
B-3001 HEVERLEE (Belgique)
Jeanne-Marie@chello.nl